

Mística, plenitud de vida

OPERA OMNIA
RAIMON PANIKKAR
VOL. I | TOM I

OPERA OMNIA RAIMON PANIKKAR

Edició a cura de l'autor i de Milena Carrara Pavan

I
MÍSTICA I ESPIRITUALITAT
1. Mística, plenitud de Vida
2. Espiritualitat, el camí de la Vida

II
RELIGIÓ I RELIGIONS

III
CRISTIANISME

IV
HINDUISME

V
BUDDHISME

VI
CULTURES I RELIGIONS EN DIÀLEG

VII
HINDUISME I CRISTIANISME

VIII
VISIÓ TRINITÀRIA I COSMOTÈANDRICA:
DÉU, HOME, COSMOS

IX
MISTERI I HERMENÈUTICA
1. Mite, símbol, culte
2. Fe, hermenèutica, paraula

X
FILOSOFIA I TEOLOGIA

XI
SECULARITAT SAGRADA

XII
ESPAI, TEMPS I CIÈNCIA

MISCEL·LÀNIA
(conferències, lliçons, pròlegs, poesia...)

FRAGMENTS D'UN DIARI

Raimon Panikkar

MÍSTICA, PLENITUD DE VIDA

COORDINACIÓ DE L'EDICIÓ CATALANA

Jordi Pigem

TRADUCCIONS

Jaume Angelats

Jordi Pigem

Tina Vallès

Maria Verdaguer

FRAGMENTA EDITORIAL

ÍNDEX

Títol original	MÍSTICA, PIENEZZA DI VITA	<i>Editorial de l'autor</i>	11
Publicat per	FRAGMENTA EDITORIAL, SLL Plaça del Nord, 4, pral. 1.ª 08024 Barcelona www.fragmenta.cat fragmenta@fragmenta.cat	<i>Abreviatures</i>	13
Primera edició	MARÇ DEL 2009	<i>Introducció</i>	15
Producció editorial	IGNASI MORETA	Primera part	
Producció gràfica	INÈS CASTEL-BRANCO	LA NOVA INNOCÈNCIA	25
Impressió i relligat	AGPOGRAF, SA Pujades, 124 08005 Barcelona	LLAMPECS	27
© 2008	RAIMON PANIKKAR INTERNATIONAL COPYRIGHT HANDLED BY EDITORIALE JACA BOOK, MILANO	Llampecs blancs	28
© 2009	JAUME ANGELATS MORATÓ, JORDI PIGEM PÉREZ, TINA VALLÈS LÓPEZ i MARIA VERDAGUER MATA per les traduccions	Llampecs vermells	35
© 2009	FRAGMENTA EDITORIAL, SLL per aquesta edició	Llampecs blaus	40
Dipòsit legal	B. 7.105-2009	I LA NOVA INNOCÈNCIA	51
ISBN	978-84-92416-13-4 [obra completa] 978-84-92416-14-1 [vol. I tom I]	II L'ESPERIT CONTEMPLATIU: UN DESAFIAMENT A LA MODERNITAT	63
	Fragmenta agraeix el suport de Vivarium, Centre d'Estudis Culturals, a aquest projecte.	1 El cel <i>a les altures</i> (l' <i>aquí</i> oposat a l' <i>enllà</i>)	65
	RESERVATS TOTS ELS DRETS	2 La història al davant nostre (l' <i>ara</i> contraposat al <i>després</i>)	67
		3 El deure del treball (l' <i>acte</i> oposat al <i>producte</i>)	70
		4 El poder de les grans coses (la <i>intimitat</i> contraposada a l' <i>exterioritat</i>)	74
		5 L'afany de reeixir (l' <i>acontentament</i> oposat al <i>triomf</i>)	76

III	L'ESGUARD INNOCENT	81
1	Contemplar	82
2	Estimar	83
3	Realitat	84
IV	ACCIÓ I CONTEMPLACIÓ COM A CATEGORIES DE COMPENSIÓ RELIGIOSA	87
1	La primacia de l'acció	88
	<i>L'actitud activa i la història recent</i>	88
	<i>Límits de l'actitud activa</i>	90
	<i>Aspectes del caràcter actiu</i>	92
2	La primacia de la contemplació	93
	<i>L'actitud contemplativa</i>	94
	<i>La naturalesa del karman</i>	97
	<i>La identitat de Jesús</i>	101
3	Comprensió religiosa	105
	<i>Categories necessàries però insuficients</i>	105
	<i>Mètodes complementaris</i>	106
	<i>Un procés en curs</i>	108
	Segona part	
	CONTEMPLACIÓ	113
I	MEDITACIÓ SENSE OBJECTE	115
II	L'ORIGEN: EL SILENCI	123
1	La paraula del silenci	128
2	El silenci de la paraula	136
3	El silenci no parla	136
4	El misteri de l'inexpressable	137
5	Percebre la veu del silenci	138
6	La impotència del silenci	139
7	La paraula que escolta	139

8	L'home que escolta	140
9	L'encarnació de la paraula	141
10	La paraula com a sagrament	142
11	El poder del silenci	143
12	La paraula (del silenci) com a praxi	144
III	TRES EXEMPLES DE SANTEDAT: CLARA, JOAN DE LA CREU I TERESA D'ÀVILA	147
1	Contemplar en les naus del món	147
2	Alguns aspectes de l'espiritualitat de Joan de la Creu i de Teresa d'Àvila	153
	<i>¿Què és la santedat?</i>	153
	<i>Joan de la Creu i Teresa d'Àvila</i>	155
	<i>a</i> L'exemple de les seves vides	155
	<i>b</i> La doctrina mística	158
	<i>c</i> La santedat dels dos sants carmelitans	161
	Tercera part	
	L'EXPERIÈNCIA MÍSTICA	165
	Secció primera	
	L'EXPERIÈNCIA DE LA VIDA. LA MÍSTICA	167
	PRÒLEG	169
I	L'EXPERIÈNCIA HUMANA INTEGRAL	173
1	El títol	173
2	L'ambivalència de la paraula	175
3	El lloc de la mística	177
4	La paraula mística	178
5	Els diversos llenguatges	182
6	L'antropologia subjacent	187
7	El pelegrinatge místic	189

II	NAVASŪTRĀNI	193
1	La mística és l'experiència integral de la realitat	194
2	L'experiència és el toc conscient de la realitat	204
3	La realitat no és subjectiva ni objectiva: és el nostre <i>mythos</i>	213
4	El <i>mythos</i> és l'horitzó últim de la presència, el primer graó de la consciència	219
5	La consciència és consciència d'ens, de si mateixa, d'abstraccions o pura consciència	226
6	La pura consciència és l'experiència d'una presència plena d'amor	233
7	El que anomenem <i>experiència</i> és el resultat de múltiples factors	247
	<i>Experiència</i>	251
	<i>Llenguatge</i>	259
	<i>Memòria</i>	263
	<i>Interpretació</i>	265
	<i>Recepció</i>	268
	<i>Actualització</i>	269
8	Som conscients d'una triple experiència: sensible, intel·ligible i espiritual	272
9	L'experiència mística està en relació directa amb la totalitat de la condició humana	288
III	ELS LLENGUATGES MÍSTICS	307
1	El llenguatge simbòlic	309
2	Les invariants lingüístiques	314
	<i>Inefabilitat</i>	314
	<i>Amor</i>	316
	<i>Coneixement</i>	316
3	El llenguatge hindú	317
	<i>Saṃsāra</i>	318
	<i>Mokṣa</i>	319
	<i>Karman</i>	320
4	El llenguatge buddhista	322
	<i>Duḥkha</i>	322
	<i>Aṭṭhangikamagga</i>	324
	<i>Nibbāna</i>	325

5	El llenguatge secular	326
	<i>La situació humana</i>	327
	<i>El desconegut</i>	328
	<i>La felicitat</i>	329
6	El llenguatge cristià	331
	<i>Encarnació</i>	335
	<i>Creu</i>	337
	<i>Resurrecció</i>	340
7	El metallenguatge místic	344
	<i>Christus totus</i>	346
	La meva pregària	351

Secció segona

L'EXPERIÈNCIA SUPREMA
LES VIES D'ORIENT I OCCIDENT

357

1	El problema de l'experiència	359
	<i>Prolegomena</i>	359
	<i>L'empíric, l'experiment i l'experiència</i>	361
	<i>El mite</i>	363
2	La recerca de l'experiència suprema	366
	<i>L'experiència, la seva expressió i interpretació</i>	367
	<i>La pèrdua del subjecte</i>	369
	<i>L'experiència suprema</i>	371
3	Les vies d'Orient i Occident	376
	<i>Els valors orientals i occidentals</i>	376
	<i>Quatre arquetips de la realitat humana</i>	378
	<i>a</i> Transcendència transcendent	380
	<i>b</i> Transcendència immanent	380
	<i>c</i> Immanència transcendent	381
	<i>d</i> Immanència immanent	382
	<i>L'Esperit</i>	383

PREGÀRIA: ¿A QUI? 387

<i>Glossari</i>	393
<i>Procedència dels textos</i>	397
<i>Índex onomàstic</i>	399

EDITORIAL DE L'AUTOR

CAP DELS ESCRITS que tinc l'honor i la responsabilitat de presentar no ha nascut d'una simple especulació, sinó que tots són més aviat autobiogràfics, és a dir, inspirats en una vida i en una praxi, i és tan sols posteriorment que han estat plasmats per escrit.

Aquesta OPERA OMNIA comprèn un lapse de prop de setanta anys en els quals m'he dedicat a aprofundir el sentit d'una vida humana més justa i plena. No he viscut per escriure, però he escrit per viure d'una manera més conscient i per ajudar els meus germans amb pensaments sorgits no tant de la meva ment, sinó d'una Font superior que bé pot anomenar-se *Esperit* —tot i que no pretenc que els meus escrits siguin «inspirats». No crec que siguem mònades isolades, sinó que cadascú de nosaltres és un microcosmos que reflecteix i influeix sobre el macrocosmos de tota la realitat —tal com han cregut la major part de les cultures parlant del Cos de Síva, de la comunió dels sants, del Cos místic, del *karman*, etc.

La decisió de publicar el recull d'aquests escrits ha estat més aviat sofrida, i he hagut de superar més d'una vegada la «temptació» de renunciar-hi perquè, si per una banda estic convençut d'allò que deien els llatins («scripta manent»), de l'altra crec que, en última instància, el que realment compta és viure la Vida, tant que els grans mestres no han escrit res —com comenta Tomàs d'Aquino a la *Summa*, citant Pitàgores i Sòcrates (i ometent Buddha perquè no el coneixia).

Nel mezzo del capvespre di nostra vita mi ritrovai per una selva oscura ché la diritta via era smarrita, perquè havia perdut totes les certeses.

És, sens dubte, un mèrit de Sante Bagnoli i de la seva casa editorial Jaca Book la iniciativa de publicar aquesta OPERA OMNIA; l'hi estic molt agraït.

Aquesta OPERA OMNIA comprèn pràcticament tots els llibres, encara que alguns capítols han estat inserits en volums diversos segons la temàtica. S'hi han afegit nombrosos articles que complementen el meu pensament, mentre que s'hi han omès articles ocasionals i gairebé totes les entrevistes.

Voldria fer algunes consideracions vàlides per a tots els volums:

- a* pel que fa a les citacions, hem preferit remetre'ns a les obres publicades precedentment seguint l'esquema general de les meves publicacions;
- b* la selecció no s'ha fet en funció de la cronologia sinó de la temàtica, cosa que explica que l'estil pugui resultar, en ocasions, força divers;
- c* encara que cada publicació aspira a ser un tot que se sosté per ell mateix, i per tant alguns pensaments retornen més d'un cop perquè són necessaris per a la comprensió del text, hem decidit eliminar repeticions innecessàries;
- d* el fet que els editors prefereixin que l'OPERA OMNIA sigui organitzada pel mateix autor encara en vida té evidentment molts aspectes positius. Si l'autor continua viu no podrà resistir, però, la temptació d'introduir modificacions, correccions o, simplement, afegits als seus escrits originals.

Dono les gràcies als diversos traductors que han traduït de les diverses llengües en què he escrit, en l'esperit d'aquella multiculturalitat que veig cada cop més important en un món on les cultures s'enriqueixen l'una a l'altra, a condició que no perdin la seva especificitat. És un deure de part meva recordar també les nombroses persones que, al llarg dels anys, han estat al meu costat donant-me suport en l'àrdua tasca de donar forma als meus pensaments. El meu reconeixement particular s'adreça, a més, a Milena Carrara Pavan, a qui he confiat la cura de la publicació de tots els meus escrits. Finalment, vull expressar el meu agraïment a Ignasi Moreta i Inês Castel-Branco, editors de Fragmenta, per la iniciativa de fer possible l'edició catalana d'aquesta OPERA OMNIA, i a Jordi Pigem per la tasca de coordinar-la.

R. P.

Tavertet, 29-IX-2008

Festivitat de l'arcàngel sant Miquel

ABREVIATURES

Esriptures hindús

AB	Aitareya-brāhmaṇa
AV	Atharva-veda
BG	Bhagavad-gītā
BU	Bṛhadāraṇyaka-upaniṣad
KausU	Kauṣītaki-upaniṣad
KenU	Kena-upaniṣad
MaitU	Maitri-upaniṣad
MandU	Māṇḍūkya-upaniṣad
MundU	Muṇḍaka-upaniṣad
RV	Ṛg-veda
SB	Śatapatha-brāhmaṇa
TB	Taittirīya-brāhmaṇa
TMB	Tāṇḍya-mahā-brāhmaṇa
TU	Taittirīya-upaniṣad

Esriptures cristianes

Ap	Apocalipsi
1Co	Primera epístola als Corintis
2Co	Segona epístola als Corintis
Col	Epístola als Colossencs
Dn	Daniel

Dt	Deuteronomi
Ex	Èxode
Ga	Epístola als Gàlates
Gn	Gènesi
Is	Isaïes
He	Epístola als Hebreus
Jm	Epístola de sant Jaume
Jn	Joan
1Jn	Primera epístola de sant Joan
Lc	Lluc
Mc	Marc
Mt	Mateu
Nm	Nombres
Sl	Salms
Rm	Epístola als Romans
Sv	Saviesa

Altres

BCI	Bíblia Catalana Interconfessional
BM	Bíblia de Montserrat
BJ	Bible de Jérusalem
RV	Revised Version
KJ	King James Version
NEB	New English Bible
PG	J.-P. Migne, <i>Patrologiaë Cursus Completus. Series Græca</i> , Paris 1857-1866
PL	J.-P. Migne, <i>Patrologiaë Cursus Completus. Series Latina</i> , Paris 1844-1855

INTRODUCCIÓ

AQUEST PRIMER volum de l'OPERA OMNIA és en part autobiogràfic en tant que tracta del tema més important de la meua vida, tema que ha inspirat discretament tots els meus escrits fins a esdevenir-ne una clau hermenèutica indispensable.

La mística representa la tercera dimensió que no solament dóna relleu sinó també vida a totes les pàgines que seguiran. La reducció de l'existència als sentits o a la raó redueix l'home a una simple espècie entre els diversos éssers vivents: l'animal racional. Com direm amb insistència, la vida humana (*zōē*) no és la seva biologia (*bios*). L'home no és tan sols *semblança* de Déu, la Font, l'Inici, la Causa (equivalents homeomòrfics); és també *imatge* de la Realitat, un *mikrokosmos*, com deien els antics (fins a Paracels i els partidaris de la «philosophia adepta»), que reflecteix el conjunt del *makrokosmos*. La distinció entre imatge i semblança és més teològica que lèxica.

Malgrat que per motius pràctics hem dividit el volum I en dos toms, cal dir que tots dos temes, mística i espiritualitat, poden ser distingits però no separats. Pocs temes han tingut una reputació tan nefasta en alguns ambients com la mística, sobre la qual, de fet, s'ha escrit molt i malament; si a aquest tema hi afegim el de l'espiritualitat encara empitjorem el malentès.

Potser això és degut també al fet que, fills del nostre temps, hem acceptat acríticament la segona regla de Descartes i hem cregut que l'especialització ens portaria «claretat i distinció», confonent l'evidència racional amb la comprensió. A causa d'aquesta influència, hem reduït la mística a fenòmens més o menys extraordinaris o esotèrics, i l'espiritualitat, a una

educació de l'«esperit», separat del cos o oposat a ell, com si l'home només fos una ànima presonera en un cos, com es va pensar durant un temps també en el cristianisme, en plena contradicció amb el *dogma* de la resurrecció dels cossos —marginat a una escatologia merament temporal. La influència del geni de Descartes ha seguit sent notable, i la «res extensa» ha estat considerada estranya a la facultat pensant. Estic insinuant que sense el correctiu de la mística reduïm l'home a bípede racional, si no racionalista, i la vida humana, a la supremacia de la raó.

«L'experiència de la Vida» podria ser la descripció més concisa de la mística. Es tracta d'una experiència i no de la seva interpretació, malgrat que la consciència que en tenim n'és concomitant. No podem separar-les, però hem de distingir-les. Es tracta d'una experiència completa i no fragmentària. El que succeeix sovint és que no vivim en plenitud perquè la nostra experiència no és completa i vivim distrets o tan sols a la superfície.

Per això, la mística no és el privilegi d'uns quants escollits, sinó la característica humana per excel·lència. L'home és essencialment místic o, si se'l considera com a animal —un ésser «mogut» per una ànima—, és un animal místic. De tota manera, com direm més endavant, l'animalitat —encara que sigui racional— no defineix l'home. L'home és més un *esperit encarnat* que un vivent racional; en podríem dir un *animal espiritual* si interpretem *anima* segons l'etimologia indoeuropea (*aniti*, 'aquell que respira'; *anilah*, 'bufada'). *Anima* en aquest cas inclouria també l'esperit.

Al capdavant, les nombroses pràctiques *espirituals*, s'anomenin meditació, yoga, contemplació, *vipassana*, *tantra*, *jing* o com vulguem, ens conviden totes a concentrar-nos en l'essencial, a ser plenament conscients del fet que som vius i a viure aquesta vida en la seva plenitud, sense que les distraccions ens «temptin». No tot ésser humà és mitjanament intel·ligent o normalment sa; no tots els homes són rics, bons, educats, etc., però tots estan vius i tenen la possibilitat d'adonar-se'n. De fet, tots som conscients d'estar vius —però sovint aquesta plena consciència del viure se'ns escapa.

La consciència de la nostra vida va sovint acompanyada de la nostra interpretació: és la interpretació de la nostra consciència de la vida en el sen-

tit del genitiu objectiu. Aleshores, és una consciència objectivada de la nostra vida, és a dir, interpretada segons les nostres categories i jutjada segons el que creiem que és important. Encara no és la consciència pura de la vida mateixa; no és la vida que pren consciència de si mateixa (el *cit ānantam*, la consciència infinita de les Upaniṣad) i no és la vida en el destí de la qual participem nosaltres. De vegades ens costa deixar que la Vida prengui consciència de si mateixa —precisament a causa de la superficialitat a la qual hem fet al·lusió. Aquesta consciència de la Vida no és propietat privada nostra, no pertany al nostre *ego*. Per això, la mística ens dirà que sense superar l'egoisme, sense que mori l'*ego* —egoista—, no podem «gaudir» d'aquesta experiència —que és en nosaltres, però que desapareix en el moment en què pretenem apoderar-nos-en. La mística com a experiència de la Vida apunta tant cap al genitiu objectiu com cap al subjectiu: l'experiència (que tenim) de la Vida i l'experiència de la Vida (que és en nosaltres).

Fins a temps molt recents —i encara avui hi ha qui ho pensa així— la mística era considerada un fenomen especial més o menys extraordinari, una cosa a part del coneixement «normal» de l'ésser humà, una cosa especial —ja fos patològica, paranormal o sobrenatural. Aquest estudi aspira a tornar a integrar la mística en l'*ésser* mateix de l'home: en l'home, esperit místic tant com animal racional i ésser corporal. En altres paraules: la mística no és una especialització, sinó una dimensió antropològica, quelcom que pertany a l'ésser humà mateix. Tot home és místic, encara que sigui en potència. Per això, l'autèntica mística no deshumanitza. Ens fa veure que la nostra humanitat és més —no menys— que pura racionalitat.

La vida humana és el que, d'una banda, uneix tots els homes i, de l'altra, els distingeix. Fins al segle passat la humanitat va creure empíricament en la generació espontània, és a dir, que la vida no era tan sols el que uneix i distingeix els homes, sinó que era el transcendental absolut de l'Ésser, el que uneix i distingeix tot el que d'alguna manera és. Vida i Ésser eren sinònims —tot i que la Vida, com l'Ésser, s'anomeni de moltes maneres. Al segle XIX, el refinament de l'*empeiria* va creure demostrar que la vida només era el privilegi d'alguns éssers: «Omne vivum ex vivo» —'Tot el que viu prové d'un altre ésser viu'— va sorgir com a nou dogma en temps de Pasteur. La vida va passar a ser aleshores una especialitat d'aquells éssers precisament definits com a *vivus*. La reproducció va

ser considerada la característica distintiva de la vida, i la reproducció més palmària era la biològica, que duu la mort en el seu si. La gran divisió entre la matèria inerta i els éssers vius va comptar amb el suport «científic». Qualsevol altra concepció era catalogada com a màgia i pensament primitiu. La *física*, a pesar del seu nom, es va reduir a la matèria inerta, i la vida de Déu resultava problemàtica, llevat que estigués disposat a morir com tot ésser viu —encara que alguns teòlegs es van defensar amb la distinció entre *zōē* i *bios*.

Sense negar les diferències «essencials» entre els éssers ni adoptar de manera acrítica les interpretacions d'altres tradicions, es podria convenir a homologar la Vida a l'Ésser i a aplicar l'*analogia entis* a l'*analogia vite*. Inspirant-nos en la formulació llatina d'origen aristotèlic que identificava la vida dels vius amb el seu ésser (*vita viventibus est esse*), podríem dir *esse entibus est vita*, 'l'ésser dels éssers és [la seva] vida'. Ésser és un concepte abstracte, *vida* és una noció immediata. Aquesta intuïció va en la mateixa direcció que la creença tradicional en l'*anima mundi*, tan freqüentment mal interpretada.

Ens trobem lluny del *mythos* del segle passat, que podríem simbolitzar amb les dues grans figures de Sigmund Freud i Romain Rolland —a més de molts altres. El primer va veure en la mística un fenomen psicològic d'evasió i, el segon, un atribut antropològic de sentiment oceànic. En tots dos casos, nogensmenys, la mística s'assimilava al primitiu i aliè al mundà. Els noms de Radhakrishnan, Dasgupta, von Hügel, Otto, Heiler, Eliade, Lévy-Bruhl, Blondel, Bergson, Baruzi, Brémond, Guénon, W. James, A. Huxley, Ph. Sherrard, Underhill, Zaehner, etc., representen una reintroducció mística en el terreny de la reflexió filosòfica dels últims temps —sense esmentar la legió dels nostres contemporanis ni la noció tradicional de filosofia, que era essencialment una noció mística.

Sigui com sigui, l'experiència de la Vida es troba circumscrita a alguna cosa específicament humana en el moment en què parlem de l'experiència (humana) de la Vida. Aquesta experiència plena de la Vida seria l'experiència mística en el seu aspecte més genèric. Per això la mística és alegre, fent eco a la dita segons la qual un místic trist és un trist místic. La realitat és *sat* (Ésser), *cit* (Consciència) i *ānanta* (Infinitud) o *ānanda* (Felicitat), diu el *vedānta*.

Hem escrit *Vida* amb majúscula per no excloure *a priori* el fet que la vida pot tenir altres dimensions, a més de les inherents als seus aspectes fisiològics i psíquics. També és possible una vida espiritual: hi ha la Vida de l'Ésser i, per tant, paradoxalment, també la Vida de la matèria.

En harmonia amb el que s'ha dit, entenem per *mística* aquesta experiència integral de la Vida.

Utilitzem la paraula *vida* en lloc de *realitat* perquè la trobem més propera a l'experiència. En el fons volem dir el mateix, però mentre *realitat* és un concepte que cal explicar, la *vida* és una cosa que experimentem directament; som éssers vius, participem en la Vida encara que després la reflexió ens digui que som éssers (vius) que participem de l'Ésser. La nostra experiència és la de la Vida. L'Ésser, el pensem, el deduïm o l'induïm —com a màxim l'intuïm. La Vida la vivim i en som conscients. El títol d'aquest llibre hauria pogut ser *Experiència de Viure*, però em va semblar massa ambigu.

Per raons de claredat, tanmateix, utilitzarem sovint la paraula *realitat* en lloc de *Vida* quan el context ens ho demani. Basti aquesta introducció per situar l'horitzó en què les pàgines següents s'intenten moure. No es tracta de fenòmens extraordinaris ni d'elucubracions merament conceptuals. Es tracta d'una aproximació al problema fonamental de l'ésser humà —l'Ésser que som.

Experiència de la Vida. Tot home és conscient que viu i que la vida representa el seu màxim valor. Tota la resta en depèn o, més ben dit, hi va lligada. La conservació de la vida és el primer instint humà. Aquesta experiència bàsica pot adquirir diversos graus de profunditat que són inseparables. Hi ha qui se sent viu perquè nota com la sang batega a les seves venes —amb tota la riquesa d'aquesta metàfora, que abraça la passió i el sentiment. Hi ha qui se sent màximament viu quan pensa; és a dir, quan s'adona que està dotat d'una sorprenent capacitat de prendre el pols a la realitat —hi ha una experiència intel·lectual de la Vida. N'hi ha, en tercer lloc, que s'adonen, amb una intensitat més gran, que la Vida els transcendeix, que els ha estat donada, que és un do, una gràcia, encara que de vegades hi ha qui la veu com una des-gràcia. Les tres experiències van unides, i en predomina una o una altra. Parlem de l'experiència corporal, de l'anímica i de la de l'esperit —seguint l'antropologia tripartida tradicional.

L'experiència de la Vida, com ja hem apuntat, també es pot entendre com a genitiu subjectiu, és a dir, com una experiència que no és *meva*, ni tan sols *nostra*, sinó de la Vida mateixa. Aquesta vida que ens ha estat donada, que no és nostra, sembla requerir un subjecte. Hi ha qui l'ha hipostasiada en un Ésser absolut. «En Ell era la Vida», diuen molts textos sagrats. D'altres, en canvi, no la substancialitzen, tret que sigui en les miríades d'éssers (vius). Aquesta Vida fa experiència de si mateixa, i cadascú de nosaltres participa en aquesta experiència amb major o menor claredat i profunditat.

Quan dic *experiència de la Vida* no dic experiència *de la meva vida* sinó *de la Vida*, aquella Vida que no és meva encara que estigui en mi; aquella Vida que, com diuen els *Veda*, no mor, que és infinita, que hi ha qui anomenaria *divina*: Vida, però, que se sent bategar o, més ben dit, simplement, viure en nosaltres. Les seves interpretacions, naturalment, varien des de l'anomenat *sentiment oceànic* fins a la sensació biològica de viure, passant per l'experiència de Déu, de Crist, de l'Amor o fins i tot de l'Ésser.

L'experiència de la Vida (*zōē*), arriba a dir sant Justí al segle II, és l'experiència del donador de la vida —atès que la vida no viu per ella mateixa, sinó que participa de la Vida.

Quan diem això no eliminem el discerniment i, per tant, no diem que qualsevol experiència —que va íntimament lligada a la seva interpretació— sigui igual ni tingui el mateix valor; ni tan sols neguem que a través de la seva formulació (interpretació) no es pugui dir que no hi hagi experiències espúries o purament imaginades —si no, no serien experiències. No parlem de *místiques*, sinó d'*experiència* —que no podem anomenar d'una altra manera que *humana*, i que denomino precisament *mística*.

Per tenir aquesta experiència integral, és a dir, 'íntegra' ('no tocada' per qualsevol facultat reflexiva), de la vida, d'acord amb l'antropologia tripartida esmentada, cal tenir els tres ulls ben desperts, com més endavant esmentarem. L'eufòria moderna del racionalisme (no dic de la raó) ha comportat l'atròfia del tercer ull, que és el de la fe —quan la fe no s'ha reduït a creença. «Fides enim est vita animæ» ('La fe, doncs, és la vida de l'ànima'), va escriure Tomàs d'Aquino, que no coneixia el text de la *Prasnu-upanisad* VI,4: «De la vida (*prāṇa*) en prové la fe (*śraddha*).» És aquesta

fe la que ens permet gaudir de la Vida —«vita [...] id in quo maxime delectatur» ('la vida [...] allò en què tenim el gaudi màxim'), va dir el mateix mestre. L'experiència mística seria la que ens fa gaudir plenament de la Vida. «Philosophus semper est lætus» ('El filòsof sempre està content'), va escriure el místic Ramon Llull; *ānanda*, 'gaudi', és un dels noms propis de la Trinitat del *vedānta*, segons una altra versió del text upanišàdic citat —*ānanda* en lloc d'*ānanta*. La fe és «la joia de la Vida», s'atreveix a dir el ja citat màrtir Justí.

Diem *experiència de la Vida*, però no l'hauríem de confondre amb cap de les funcions del nostre ésser. Viure la vida no és pensar-la, no és sentir-la, no és fer-la, de la mateixa manera que no és menysprear-la o voler acabar-la. No tenim altra paraula. La vida es viu. La mística és aquesta experiència de vida, tot i que quan en parlem l'estem traduït a llenguatge, i el llenguatge necessita interpretació. Diem *experiència de la Vida* i no *experiència de la duració de la vida*, sigui curta o sigui llarga. L'experiència de la vida no és la consciència del pas del temps. Allò de què es fa experiència és l'instant de la *tempiternitat*. L'experiència no es mesura amb el temps.

Aquí hem d'intercalar una reflexió intercultural. L'experiència de la Vida ens rescata del domini —per no dir *tiranía*— de la raó dialèctica en tant que no podem pensar la seva negació. No podem pensar la mort, se'ns ha dit, perquè la identifiquem amb la no-vida. Podem pensar amb més o menys profunditat la vida i ser-ne conscients, però no podem ser conscients de la mort. Tot té la seva possible contradicció: l'arbre i el no-arbre, el Bé i el no-Bé, fins i tot l'Ésser i el no-Ésser, encara que aquest pensament és un pensament abstracte i possiblement buit; però no podem tenir l'experiència de la no-vida en tant que el subjecte pensant —i viu— ja no existeix. Jo puc pensar la mort de l'altre, però no experimentar-la, i encara menys la meva. Es pot tenir l'experiència de la Vida; no es pot tenir l'experiència de la mort.

Certament, no es pot *experimentar* la no-vida; però només el pensar dialèctic identifica la no-vida amb la mort. La mort no és la vida; és diferent i s'hi oposa, però no són contradictòries —excepte pel pensar dialèctic. No podem tenir l'experiència de la mort encara que puguem pensar-hi i que aquest pensament —abstracte— ens illumini la vida.

Encara més, l'experiència de la vida és l'experiència del misteri, és la consciència que s'està experimentant alguna cosa que no es pot pensar. Per això, ja des de Sòcrates fins als nostres dies, la filosofia s'interpreta com una *meditatio mortis*.

Però encara hi ha més: l'experiència de la vida de vegades també comporta l'experiència de morir. No és una experiència agradable, però tampoc no l'hem d'identificar amb l'angoixa de la mort, que depèn d'altres factors més anímics i fisiològics que no pas espirituals. En tot cas, és una experiència en la qual el cos també hi és present en el seu aspecte més espiritual, que és precisament la respiració. Qualsevol descripció ja implica la seva interpretació. Jo l'anomenaria experiència de la contingència humana, experiència que la vida no és nostra, experiència que la vida no s'aguanta per ella mateixa —i que recolza precisament en la Vida. Si a l'inici de la meua existència era la Vida (encara que no fos meua), al final torno a la Vida.

Si hagués de fer un esbós amb les meves paraules d'aquesta experiència integral de la vida diria que és la vivència plena tant del cos, que se sent viure amb batecs de plaer i de dolor, com de l'ànima, amb les seves intuïcions de veritat i els seus riscos d'error, afegides a les fulguracions de l'esperit que vibra d'amor i repulsió. L'experiència de la Vida no és tan sols la sensació fisiològica d'un cos viu; tampoc no és exclusivament l'eufòria del coneixement que toca la realitat, ni l'efluvi de l'amor que participa en el dinamisme que mou el món. L'experiència de la Vida és la conjunció més o menys harmònica de les tres consciències abans que siguin distingides per l'intel·lecte. Sembla que aquesta experiència mostra una complexitat especial —que jo anomenaria *trinitària*. No és un pur plaer sensible ni una immaculada intuïció intel·lectual, com tampoc no és un mer èxtasi inconscient. «La condició humana», que és la condició de la realitat, ens acompanya sempre. L'experiència de la Vida és corporal, intel·lectual i espiritual a la vegada. De la mateixa manera hauríem pogut dir que és material, humana i divina —cosmoteàndrica. Sentir-se viu és sentir la Vida en la seva plenitud dins la nostra limitació concreta. Per això he inclòs la consciència dels contraris de dolor, error i repulsió, encara que sovint estiguin amagats en el subconscient de les nostres vides. I si descrivim aquesta experiència com a *experiència mística*, que no es digui que és un reduc-

cionisme rebaixar-la a un conjunt de tres vivències, perquè no en són tres —sense excloure de cap manera una jerarquia entre aquesta trinitat d'ingredients. Són una trena irrompible d'una experiència única —que inclou també l'experiència de morir. «Cada dia moro» (*apothnēskō*, que és un verb), diu sant Pau.

La tesi d'aquest llibre es redueix a glossar-ne el títol.

El gran obstacle perquè sorgeixi en nosaltres l'experiència de la Vida és la nostra preocupació pel *fer* a costa de l'*ésser*, del *viure*. Vet aquí que la mística requereix una certa maduresa que és més fàcil quan ens apropem al crepuscle de la vida, quan l'acció, el que ja s'ha fet, en certa manera queda enrere. O, dit d'una manera més acadèmica, l'experiència mística és fruit de l'*ésser* més que del *fer*, és més aviat la conseqüència de l'*ésser* com a acte que els resultats de l'acció —el gran consell místic de la Bhagavadgītā i de l'Evangeli: la primacia de l'amor.

A molts els costa d'arribar a l'experiència de la Vida perquè temen l'experiència de la mort, que és igualment inefable —no cal citar Dōgen quan connecta intrínsecament ambdues experiències. Potser té un sentit el fet que hagi esperat tants decennis per elaborar aquest text.

Preveig l'objecció que aquest *concepte de mística* no correspon al que se'n té habitualment. Hi responc dient, en primer lloc, que la mística no és un concepte, i afegeixo que això no és una objecció real, sinó tan sols la constatació que no segueix la moda. L'objector no abatiria la bandera i diria que la moda no se segueix per ser moda sinó perquè es creu que representa un grau major de maduresa i reflexió sobre el que, en aquest cas, sigui la mística. Reconec que, si bé és veritat que el context de què parteixen els estudis moderns sobre la mística és el d'una racionalitat il·lustrada, la idea subjacent d'aquest estudi no és aquesta, tot i que també parteix d'una altra filosofia determinada —que evidentment no puc negar. Podria polemitzar dient que els textos reconeguts com a místics estan més a prop de la filosofia subjacent esmentada que molts dels estudis que se'n fan —cosa que, d'altra banda, tampoc no és un contraargument, atès que la interpretació d'un text no es pot reduir a endevinar el que el seu autor volia dir. Però com que la polèmica no és connatural a la mística, he preferit no escriure'n una reflexió i concentrar-me en una descripció sòbria sobre l'experiència, que no per això l'eximeix de partir de pres-

suposicions que poden ser molt legítimament criticades —crítica a la qual l'autor dóna cordialment la benvinguda, atès que sempre està disposat a rectificar i a aprendre. «No hi ha res més gran (*megiston*) per a l'home que aprendre i assimilar (*prosmantthanein kai proslambanein*) constantment (*aei*)», sembla que va dir l'atenès Sòfocles al segle v aC (recordat en l'anomenada *Carta d'Arístees* del segle III aC).

La composició del volum és senzilla: una *primera part* porta com a lema *La nova innocència*, pel fet que l'autèntica mística no és una reflexió sobre l'Ésser, sinó una actitud lliure i espontània que sorgeix de la plenitud de la persona.

Una *segona part* tracta de la *contemplació*, sobre la qual poca cosa es pot dir perquè és essencialment silenci; segueixen tres exemples de sants, prou diferents per mostrar-nos que no existeix un sol concepte de santedat.

La *tercera part* és formada per un estudi, sistemàtic i filosòfic, sobre l'experiència mística. Aquí intento refutar la idea molt difosa que equipara la mística a fenòmens extraordinaris reservats a una petita elit de mortals. Tots estem potencialment oberts a l'experiència mística. La idea que tots som «fills de Déu», present en tantes religions, ha estat formulada i constantment repetida pel cristianisme, però ha estat poc meditada. Aquesta part es completa amb una reflexió filosòfica sobre l'*experiència suprema* des de perspectives diverses i una pregària que ve del més pregon del meu ésser.

Primera part

LA NOVA INNOCÈNCIA